

Військова модель охорони державного кордону Другої Речі Посполитої: досвід для сучасних держав

У статті узагальнено поняття «державного кордону» загалом і моделей його охорони зокрема. Розглянуто процес та моделі охорони кордону Другої Речі Посполитої. Проаналізовано специфічні етапи формування інституційного забезпечення охорони східного кордону Другої Речі Посполитої. Висвітлено специфічні особливості та позитивні моменти інституційного забезпечення охорони кордону Польщі у 20–40-х рр. XX ст. Узагальнено перспективні моделі охорони кордонів сучасних держав, у тому числі України, на основі досвіду функціонування військової моделі охорони кордону Другої Речі Посполитої.

Ключові слова: державний кордон, модель охорони державного кордону, інституції з охорони кордону, Корпус охорони прикордоння, Польща, Україна.

Постановка наукової проблеми та її значення. Державні кордони – важливий елемент структури держав та межі їхніх державних територій. У процесі державотворення особливо важливими елементами виступають формування й забезпечення повноцінного надійного режиму охорони державних кордонів країни. Важливість і необхідність дослідження кордонів полягає в тому, що вони на карті й місцевості позначають обмеження державної юрисдикції та суверенітету й, отже, окреслюють обсяг територіального верховенства держави та межі суверенних кордонів, які підлягають під юрисдикцію окремих держав і потребують охорони делімітованих меж.

Державні кордони Польщі впродовж історії зазнали значних змін і трансформацій, зумовлених низкою історичних та політичних особливостей, що стало поштовхом до пошуку ефективних механізмів реалізації оборонних функцій, які були делеговані прикордонним загонам і формуванням. Результатом стало впровадження різних моделей охорони польського кордону, наприклад військової, яка може бути прикладом застосування на сучасних кордонах інших держав, зокрема й України, із метою пошуку ефективних механізмів забезпечення державної цілісності.

Аналіз досліджень із цієї проблеми. Серед досліджень проблеми охорони державних кордонів Другої Речі Посполитої існує багато напрацювань як польських, так і вітчизняних науковців. Активно вивчали охорону, функціонування кордонів Польщі в різні історичні періоди Л. Бортник [2], Р. Коцан [3], О. Разиграєв [6; 7] та ін. Питання охорони кордонів сучасних держав, їх моделі розкрито в працях О. Алтуніна [1], М. Литвина [4]. Серед досліджень польських учених стосовно діяльності прикордонних формувань, структур з охорони кордону можна виокремити роботи Л. Берднарека [9], А. Вавринюка [12], Г. Лукомського [11], А. Харитонюка [10]. Усі ці напрацювання надзвичайно важливі з погляду імплементації на кордони сучасних держав, у тому числі й України.

Мета дослідження – проаналізувати та узагальнити історичний досвід Другої Речі Посполитої щодо функціонування моделей охорони державного кордону загалом, а військової зокрема. Для реалізації мети поставлено такі **завдання:** 1) дослідити поняття «державний кордон» і моделі його охорони; 2) проаналізувати процес формування й функціонування військової моделі охорони кордону Другої Речі Посполитої; 3) виокремити позитивні сторони інституційного забезпечення охорони кордону Польщі у 20–40-х рр. XX ст.; 4) запропонувати перспективні моделі охорони кордонів сучасних держав, у тому числі України, на основі історичного досвіду Другої Речі Посполитої.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Державні кордони з установленим у юридичному порядку прикордонним режимом – невід’ємна частина забезпечення державних інтересів будь-якої країни. Поняття «державний кордон» пов’язують із появою інституту держави. Тогочасні кордони визначали територію, яку монарх охороняв і захищав. Ця територія становила об’єкт податкового збору. У той час кордони не були чіткими й визначеними, вони часто переглядалися за результатами воєнних дій. За визначенням Закону України «Про державний кордон», кордон являє собою лінію та вертикальну площину, що проходить по цій лінії, які визначають межі території України (суші, вод, надр, повітряного простору) [5].

Польською владою розроблено дві моделі охорони кордону – цивільну й військову. Цивільну модель передбачено для західного, південного та морського кордонів Польщі. Військова модель

утілювалася на східному кордоні Другої Речі Посполитої й захищала її від східного сусіда щільною завісою (ідеологічною, політичною, економічною). Трансформації та вдосконаленню інституційного забезпечення охорони кордону Польщі в 1918–1945 рр. сприяло існуванням зовнішніх загроз, зокрема з боку СРСР. Оцінюючи ситуацію з ретроспективи часу, можна побачити, що польська влада добре розуміла необхідність забезпечення охорони лінії східного кордону Другої Речі Посполитої, установленого в 1921 р., адже це зумовлювалося низкою внутрішньо- та зовнішньополітичних обставин, що свідчили про конфліктогенність регіону.

Східний кордон Другої Речі Посполитої, установлений у 1921 р., був кордоном нестабільним і містив ознаки конфліктогенності. Це визначалося сукупністю внутрішньо- та зовнішньополітичних обставин і чинників у контексті динаміки міжнародно-політичних процесів регіонального та глобального рівнів [10; 12]. Політичні особливості й відносини щодо встановлення цього кордону, специфіка його функціонування, діяльність інституцій з охорони (а також форми та методи їхньої роботи), наявність нормативно-правової бази функціонування цих інституцій і переважаючі види їхньої діяльності дали нам підставу виділити такі етапи формування та інституційного забезпечення східного кордону Польщі протягом досліджуваного періоду: 1) початковий (1918–1921 рр.); 2) установчий (1922–1924 рр.); 3) довоєнний (1924–1939 рр.); 4) воєнний (1939–1945 рр.) (табл. 1).

Таблиця 1

Етапи формування інституційного забезпечення охорони східного кордону Другої Речі Посполитої*

Назва етапу	Рік	Інституція	Вид діяльності інституції
Початковий	1918–1921	Етапові батальйони; військова жандармерія; державна поліція; митні батальйони	<ul style="list-style-type: none"> • Оперативна; • контрпровокативна; • контрдиверсійна; • контррозвідувальна
Установчий	1922–1924	Прикордонна варта; державна поліція	<ul style="list-style-type: none"> • Оперативна; • контрдиверсійна; • контрпровокативна; • контррозвідувальна; • розвідувальна
Довоєнний	1924–1939	Корпус охорони прикордоння; державна поліція	<ul style="list-style-type: none"> • Оперативна; • розвідувальна; • контррозвідувальна; • співпраця з військовими частинами; • співпраця з місцевою адміністрацією
Воєнний	1939–1945	Корпус охорони прикордоння; Союзні війська; партизанські підрозділи Армії Крайової; партизанські групи	<ul style="list-style-type: none"> • Військові дії на кордоні; • військові дії в складі союзних військ; • партизанська війна

*Складено автором.

Військова модель повинна утримувати порядок на території прикордоння. Цивільна передбачена для західного, південного та морського кордонів Польщі. Східний кордон Польщі був штучно встановленим. Відтак у перші роки це впливало на нестабільність суспільно-політичних відносин у прикордонних регіонах. До цього додавалися намагання контролювати суспільно-політичну ситуацію в прикордонні, боротьба за домінування над регіоном, відсутність у польської влади досвіду з охорони кордону. Усе це вплинуло на пошук ефективних інституцій з охорони кордону, що проявлялось у частій їх реорганізації та в таких видах діяльності, як контрдиверсійна й контрпровокативна, контррозвідувальна, оперативна та ін.

На першому («початковому») етапі східний кордон Польщі охороняли етапові батальйони, військова жандармерія, державна поліція, митні батальйони. Проте ефективність охорони кордону Польщі була невисокою.

На другому («установчому») етапі (1922–1924 рр.) відбувалися пошук ефективніших видів діяльності інституцій з охорони кордону та реорганізація останніх. Польська влада змушена була зміцнювати кордони, укріплювати рубежі, удосконалювати інституційне забезпечення охорони кордону. Інституціями з охорони кордону на цьому етапі були прикордонна варта й державна поліція. На них покладено обов'язки контрпровакативних і контрдиверсійних заходів, контррозвідки, оперативну, розшукову та інші види діяльності. Для ефективного функціонування вищеназваних інституцій створювалася відповідна нормативна база. Як результат, ситуація з порушенням режиму державного кордону Польщі дещо стабілізувалася, проте продовжувала залишатися напруженою.

Третій «довоєнний» етап інституційного забезпечення охорони східного кордону Польщі (1924–1939 рр.) характеризується найвищою дієвістю роботи інституцій з охорони. Створено Корпус охорони прикордоння, на який (у співпраці з державною поліцією) покладено обов'язки охорони кордону й перетворення його на бар'єр у міждержавній взаємодії, як результат пошуку ефективних інституцій з охорони кордону, до функціональних завдань якого належали: 1) недопущення нелегальних порушень кордону; 2) боротьба з нелегальним перевезенням і контрабандою товарів через кордон; 3) охорона державних знаків; 4) боротьба з контрабандою та податковими злочинами й правопорушеннями в межах постанов про кордони держави; 5) співпраця з військовими частинами та місцевою адміністрацією у сфері забезпечення обороноздатності Польщі; 6) зміцнення польського елемента в східних воєводствах держави [2; 8]. Саме охорона державного кордону була основною функцією Корпусу охорони прикордоння. Вона проявлялась у таких видах діяльності, як боротьба зі шпигунством, диверсіями, контрабандою, нелегальним перетином кордону. Протягом цього етапу посилюється жорстокість форм і методів роботи інституцій з охорони кордону, створення спеціалізованих підрозділів у їх складі (особливо щодо розвідувальної та контррозвідувальної діяльності), розширення нормативно-правової бази їх функціонування. Наприкінці етапу спостерігаємо співпрацю КОП і державної поліції з військовими частинами та з місцевою адміністрацією в справі підготовки до військового вторгнення сусідніх держав.

Найскладніший етап інституційного забезпечення східного кордону Польщі – «воєнний» (1939–1945 рр.). Службовці Корпусу охорони прикордоння (далі – КОП) у перші дні вторгнення радянських військ чинили опір радянським військам і гинули або ж не чинили опору та відступали до польсько-румунського кордону. КОП був зруйнований пактом «Ріббентропа-Молотова», який у цілому припинив існування польської державності. Частина вцілілих службовців КОП перейшли до армій союзних держав, частина – до партизанських угруповань.

Загалом відзначимо, що інституційне забезпечення охорони кордону Польщі в досліджуваній період мало певні особливості:

- 1) існування «цивільної» та «військової» моделей охорони кордону, спричинене належністю сусідів до різних політичних й економічних формацій;
- 2) пошук ефективних інституцій з охорони кордону, що впливав на їх постійну реорганізацію;
- 3) постійне вдосконалення структури та видів діяльності інституцій з охорони кордону;
- 4) налагодження міжвідомчої співпраці інституцій з охорони кордону з державною поліцією, військовими частинами, місцевою адміністрацією й іншими установами.

Усі ці особливості можна екстраполювати на сучасний кордон Польщі та інших держав, зокрема й України, із метою пошуку найефективніших моделей охорони кордону. Проте спершу пропонуємо побіжний огляд уже наявних та випробуваних сучасними державами моделей охорони державних кордонів.

Найпоширенішими на сьогодні моделями охорони державного кордону є: 1) відгородження (прикордонна стіна); 2) спільна система охорони державного кордону; 3) модель спільного прикордонного простору. Розглянемо детальніше кожен з них.

Модель відгородження (прикордонна стіна) передбачає одностороннє зміцнення кордону, будівництво прикордонних стін або інших бар'єрів. Спеціалісти називають цю модель «Великою Китайською стіною». Головна мета – захист від ворожості прикордонної країни або ізоляція від слабкої сусідньої держави. Така модель має свої мінуси: величезні витрати на будівництво та утримання прикордонної інфраструктури, довготривале погіршення або розрив відносин із суміжною державою.

Позитивний момент одностороннього зміцнення кордону – це захист від загрози військового вторгнення, проникнення терористів і нелегальної міграції. Прикладом кордону, що найбільш жорстко охороняється у світі, можна вважати 248-кілометрову лінію розмежування між Північною й Південною Кореєю, де зосереджено близько 2 млн військовослужбовців. Досі кордон між цими державами залишається майже непереборною перешкодою для будь-якої неконтрольованої взаємодії суміжних країн.

Модель спільної системи охорони кордону сформувалася в 1990–2000 рр. Її відмінна риса – бажання обох сторін перешкодити вторгненню терористів, бойовиків-одинаків за легальними або нелегальними каналами. На практиці ця модель реалізована на кордонах Ізраїлю з Єгиптом і Палестинською автономією, а також на кордоні Індії з Пакистаном. Ізовні прикордонна система нагадує конструкцію з декількох рядів високих металевих загороджень зі смугами перешкод, датчиками, камерами спостереження тощо. Індійські та ізраїльські системи загороджень призначені радше для знищення порушників, а ніж для їх затримання. Вони не лише обладнані системами спостереження й сенсорними пристроями, але й частково електрифіковані та заміновані. Прикордонникам надано право в нічний час стріляти без попередження в потенційних порушників. Певним недоліком цієї моделі можна вважати те, що прозорість огорожі дає привід порушникам і терористам використовувати його для власних цілей [1].

Модель спільного прикордонного простору має на меті протидію масовій неконтрольованій міграції. Її використовують США – Мексика, Індія, Бангладеш та М'янма, Саудівська Аравія – Ірак і Ємен, Ботсвана – Зімбабве. Як правило, загородження закривають лише найбільш проблемні ділянки кордону. «Гуманні» прикордонні перепони націлені на стримування порушників, а не на їх знищення або нанесення каліцтв. Крім того, між суміжними країнами існує досить інтенсивне транскордонне сполучення й багато мігрантів мають можливість в'їхати в привабливу для них суміжну країну цілком легально. Як доводить практика, ця модель кордону передбачає законслухняність громадян. Тому ефективність прикордонних загороджень проти нелегальної міграції відносно невисока. Нелегали переходять кордон, перелазять через загорожу, пошкоджують її, улаштовують підкопи, мають корупційні зв'язки з прикордонниками. Не приносить очікуваних результатів застосування інфрачервоних і сейсмічних датчиків, камер спостереження. Зазначимо, що подібна модель існувала на кордоні України з Росією понад 20 р., тобто з моменту отримання нашою країною незалежності.

Однак у сучасних умовах модель охорони кордону набула нових властивостей і потребує більш широкого трактування. Термін «модель охорони державного кордону» вживається в сучасній науковій літературі разом із поняттям «інтегрована система охорони державного кордону». Сьогодні модель охорони державного кордону – це інтегрована система, яка відтворює процеси реалізації цілей прикордонної політики щодо забезпечення належного рівня прикордонної безпеки. Така модель ґрунтується на засадах прикордонної політики, спрямована на забезпечення належного рівня прикордонної безпеки, забезпечується інтегрованим управлінням кордонами та реалізовується через функції прикордонної інституції [4].

Означені підходи до осмислення моделі охорони державного кордону, а також досвід позитивних напрацювань з охорони кордону Другої Речі Посполитої й перенесення їх на кордон сучасної України дали змогу запропонувати перспективні моделі його охорони, а саме: військово, військово-технічну, оперативну та оперативно-технічну, моніторингову (табл. 2).

Військова та військово-технічна моделі охорони кордону повинні бути застосовані для українсько-російського кордону (як сухопутної його ділянки, так і морської). Оперативну модель можливо використати на українсько-білоруській, українсько-молдовській ділянках та кордоні з державами ЄС, а оперативно-технічну – на ділянці морського кордону України з Румунією. Моніторингова модель може бути в перспективі впроваджена на кордоні України з країнами ЄС за умови вступу нашої держави до цієї організації.

Для військової моделі охорони державного кордону, яка пропонується для українсько-російської ділянки, властиві такі особливості:

- 1) недопущення зміни проходження лінії державного кордону, порушення його режиму, захоплення та знищення об'єктів прикордонної інфраструктури за допомогою військових дій, наявних сил і засобів;
- 2) забезпечення оперативно-службової й службово-бойової діяльності прикордонних підрозділів;
- 3) забезпечення безперебійної роботи пунктів пропуску через державний кордон і контрольованих пунктів в'їзду-виїзду.

Перспективні моделі охорони кордону України*

Модель охорони кордону	Провідні заходи з охорони кордону	Ділянка кордону України
Військова	<ul style="list-style-type: none"> • Військові; • режимні; • контррозвідувальні; • оперативно-розшукові 	Українсько-російська
Військово-технічна	<ul style="list-style-type: none"> • Військові; • режимні; • контррозвідувальні; • оперативні; • технічні 	Українсько-російський морський кордон
Оперативно-технічна	<ul style="list-style-type: none"> • Оперативні; • технічні; • режимні 	Українсько-румунський морський кордон
Оперативна	<ul style="list-style-type: none"> • Оперативно-службові; • оперативно-розшукові; • режимні 	Українсько-білоруська; українсько-молдовська; кордон із країнами ЄС
Моніторингова	<ul style="list-style-type: none"> • Аналітичні; • інформаційні; • оперативно-розшукові; • оперативно-службові 	Кордон із країнами ЄС (у перспективі)

*Джерело: [3].

Переважаючими заходами з охорони кордону будуть військові, режимні, контррозвідувальні, оперативно-розшукові (табл. 2).

Оперативна модель охорони державного кордону передбачатиме систему оперативно-службових, оперативно-розшукових, режимних заходів, які здійснюватимуть інституції з охорони державного кордону та їхні підрозділи. Таку модель можна буде використовувати на українсько-білоруській, українсько-молдовській, а також на ділянці державного кордону з країнами Європейського Союзу. Для оперативно-технічної моделі охорони державного кордону властива система оперативних, технічних, режимних заходів, які здійснюватимуться задля висвітлення надводної обстановки та своєчасного виявлення порушень, пов'язаних із порядком плавання, перебування, заходу (виходу) невійськових суден і військових кораблів у внутрішні води, територіальне море й виключні (морські) економічні зони. Оперативно-технічну модель охорони державного кордону доцільно запровадити на морській ділянці державного кордону з Румунією.

Моніторингова модель охорони державного кордону передбачатиме систему аналітичних, інформаційних, оперативно-розшукових, оперативно-службових заходів, які здійснюватимуть інституції з охорони державного кордону та їхні підрозділи. Ця модель можлива за умови вступу України до ЄС і буде характерною для ділянки кордону України з державами ЄС. У такому разі зміниться статус кордону, його режим і прикордонний режим, а контактні прикордонні території досягнуть стадії повної інтеграції [3].

Інституції з охорони державного кордону України власні повноваження (захист та охорона державного кордону з метою недопущення протиправної зміни її проходження, забезпечення дотримання фізичними і юридичними особами режиму державного кордону, прикордонного режиму, режиму у пункті пропуску; охорона внутрішніх морських вод, територіального моря, виключної (морської) економічної зони, континентального шельфу України та їхніх природних ресурсів задля їх збереження, захисту й раціонального використання, а також із метою захисту морського середовища, економічних та інших законних інтересів України тощо) реалізують через різні види діяльності (військову, розвідувальну, контррозвідувальну, оперативно-розшукову, контрольно-пропускну тощо). Ця робота має бути спрямована на припинення розвідувально-підривної дії спецслужб іноземних держав, протиправної діяльності злочинних співтовариств, організацій, груп й окремих осіб, дій

військових підрозділів і підрозділів сил спеціальних операцій на кордоні; поодиноких, групових та масових порушень режиму державного кордону, будь-яких спроб незаконної зміни її проходження на місцевості. Усі види діяльності повинні відбуватися, урахувавши характер конкретної ситуації, що складається на державному кордоні й у прикордонних районах, економічних, етнічних, міжнаціональних, фізико-географічних та інших умов, у чіткій відповідності Конституції й зовнішній політиці України, а також міждержавним відносинам із суміжними державами.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Проблеми формування та забезпечення ефективної охорони кордонів сучасних держав набувають усе більшої актуальності у зв'язку з численними випадками незаконних посягань на суверенітет і непорушність кордонів країн, у тому числі України. Вибір державою найбільш ефективної моделі охорони кордону означає попередження ймовірних посягань на її цілісність. Це реалізується за допомогою впровадження військової, військово-технічної, оперативної, оперативно-технічної або ж моніторингової моделей охорони кордону. Процес формування кордонів Другої Речі Посполитої у 20–40-х рр. XX ст. супроводжувався впровадженням військової моделі, зокрема на її східних рубежах. Інституційне забезпечення охорони східного кордону Другої Речі Посполитої нами поділено на чотири етапи (початковий, установчий, довоєнний та воєнний). Особливе місце серед інституцій, покликаних реалізувати цілі військової моделі охорони кордону Польщі, зайняв Корпус охорони прикордоння (КОП). Діяльність КОП полягала в охороні й недопущенні нелегальних порушень кордону Другої Речі Посполитої. Досвід функціонування військової моделі охорони кордону Другої Речі Посполитої може бути застосований Україною для охорони українсько-російської ділянки кордону, зокрема в зоні проведення антитерористичної операції та для захисту морських кордонів держави. Перспективи подальших досліджень будуть пов'язані з дослідженням особливостей упровадження військової моделі охорони кордонів у країнах, на території яких наявні територіальні або ж військові конфлікти.

Джерела та література

1. Алтунін О. В. Функціонування основних елементів сучасної моделі охорони державного кордону / О. В. Алтунін // Науковий вісник Державної прикордонної служби України : наук.-практ. альманах. – Хмельницький : Вид-во НАДПСУ. – 2005. – № 3. – С. 8–13.
2. Бортник Л. В. Особливості боротьби корпусу охорони прикордоння із нелегальним перетином польсько-радянського кордону на проміжку Волинського воєводства / Л. В. Бортник // Наукові записки [Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського]. – Серія «Історія». – 2014. – Вип. 22. – С. 33–38.
3. Коцан Р. І. Моделі охорони українсько-польського кордону: ретроспектива, сучасність і перспектива / Р. І. Коцан // Українсько-польське партнерство: сьогодні та перспектива : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк–Світязь, 26–27 черв. 2017 р.) / за ред. В. Й. Лажніка, С. В. Федонюка. – Луцьк : Вежа-Друк, 2017. – С. 13–15.
4. Литвин М. М. Методологічні основи реформування системи охорони державного кордону України : дис. ... д-ра наук з державного управління : 21.07. 05 / М. М. Литвин. – Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2010. – 450 с.
5. Про Державний кордон України: Закон України від 4 листопада 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 2. – С. 1.
6. Разиграєв О. В. Польська державна поліція Волинського воєводства в охороні східного кордону / О. В. Разиграєв // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – Серія «Історія». – Вінниця, 2007. – Вип. 12. – С. 296–301.
7. Разиграєв О. В. Польська державна поліція на Волині у 1919–1926 роках : монографія. – Вид. 2-ге, випр. і доп. / Олег Володимирович Разиграєв. – Луцьк : Волин. старожитності, 2012. – 444 с.
8. Юрчук Л. Становлення Корпусу охорони прикордоння на Волині: завдання та особливості служби на польсько-радянському кордоні (1921–1924 рр.) / Людмила Юрчук // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. – Рівне : РДГУ, 2006. – Вип. 10. – С. 98–103.
9. Bednarek L. Polskie formacje graniczne 1918–1928 / L. Bednarek, W. Maguła, B. Polak // IV Ogólnopolskie forum historyków wojskowych (Koszalin, 16 lipca 1998 r.) / red. B. Polak. – Koszalin : Centralny Ośrodek Szkolenia Straży Granicznej, 1999. – S. 35–56.
10. Charytoniuk A. Formacje graniczne w okresie wojny polsko-bolszewickiej (Strzelcy Graniczni, Bataliony Wartownicze) / A. Charytoniuk, M. Furmanek // Biuletyn Centralnego Ośrodka Szkolenia. – Koszalin : Centrum Szkolenia Straży Granicznej, 2008. – № 02 (08) [Elektronik resource]. – Mode of access : http://www.muzeumsg.pl/images/Publikacje_1918_1939/2.A.Charytoniuk.pdf.

11. Łukomski G. Wybrane problemy związane z obroną granic II Rzeczypospolitej. Geneza i organizacja Straży Granicznej i Korpusu Ochrony Pogranicza / Grzegorz Łukomski // Z dziejów polskich formacji granicznych 1918–1939 : studia i materiały. – T. 1. / red. nauk. B. Polak. – Koszalin : Centralny Ośrodek Szkolenia Straży Granicznej, 1998. – S. 27–34.
12. Wawryniuk A. Od wojny do wojny: Granica wschodnia II Rzeczypospolitej potraktacie ryskim / A. Wawryniuk. – Chelm ; Lublin : Multiprof Krzysztof Kowalczyk, 2017. – 315 s.

Kotsan Natalia, Franchio Yulia. The Military Model of the Protection of the State Border of the Second Rzecz Pospolita: Experience for Modern States. The article studies the such notions, as «a state border» in general, and «models of state border's protection» in particular. The article is dedicated to the process and models of protectionthe Second Polish Republicborders. There are destinguished specific stages of formationthe institutional protection of the Second Polish Republiceastern borders. The peculiar features and positive moments of the institutional protection of Polish borderssafeguarding in the 20's and 40's of the 20th century are highlighted. The article also directly paid attention to prospective models of modern state borders' preservation, particularly the borders of Ukraine. The recommendations for countriesare generalized throughusage of the experience of military model's functioning targeted on safeguarding the border's of Second Polish Republic.

Key words: state border, model of state border safeguarding, borders protection institutions, border protection corps, Poland, Ukraine.

Коцан Наталья, Франчко Юлия. Военная модель охраны государственной границы Второй Речи Посполитой: опыт для современных государств. В статье исследуются и обобщаются понятие «государственная граница» в целом и модели ее охраны в частности. Рассмотрены процесс и модели охраны границы Второй Речи Посполитой. Выделяются специфические этапы формирования институционального обеспечения охраны восточной границы Второй Речи Посполитой. Освещаются специфические особенности и положительные моменты институционального обеспечения охраны границы Польши в 20–40-х гг. XX в. Анализируются перспективные модели охраны границ современных государств, в том числе и Украины, на основе опыта функционирования военной модели охраны границы Второй Речи Посполитой.

Ключевые слова: государственная граница, модель охраны государственных границ, институты охраны границ, Корпус охраны пограничья, Польша, Украина.

Стаття надійшла до редколегії
10.09.2017 р.

УДК 321.013:001.8

Роман Коцан

Питання класифікації кордонів у наукових дослідженнях

Розкрито й узагальнено поняття «державний кордон». Представлено його зміст в українському та зарубіжному законодавстві. Розкрито суть терміна «державний кордон» в українській і зарубіжній науковій думці. З'ясовано значення державних кордонів для кожної країни, оскільки вони позначають межі території, що належить їй, зі всіма ресурсами, які є матеріальними умовами життя суспільства. Розглянуто питання класифікації державних кордонів, що має важливе значення для розуміння всієї системи політичних кордонів, а також процесів, які відбуваються в прикордонних зонах, і розуміння впливу кордонів на міжнародні й міждержавні відносини. Розглянуто територіальні та нетериторіальні; природні й штучні кордони. Представлено такі класифікації кордонів: морфологічна (геометричні, астрономічні, звивисті); природно-географічна (сухопутні, водні, повітряні); генетична; за історичними умовами та послідовністю виникнення; функціональна (залежно від виконання бар'єрної, контактної функції чи бар'єрної й контактної водночас). Наголошено на важливості функціонального підходу до класифікації кордонів у дослідженнях як теоретичного, так і прикладного характеру (особливо це важливо для політології та регіоналістики, а також для розробки регіональної політики або стратегії розвитку прикордонних регіонів).

Ключові слова: державний кордон, класифікації, морфологічна класифікація, природно-географічна класифікація, генетична класифікація, функціональна класифікація.